

Konversjon i modernitetens skygge

Knud Krogh-Tonnings vei til katolisismen

BERNT TORVILD OFTESTAD

F. 1942. Dr.theol. Prof.em. i europisk kulturhistorie. Bernt.Torvild.Oftestad@getmail.no

Abstract

At the beginning of the 20th century, the Norwegian theologian Knud Krogh-Tonning resigned from his office as vicar and converted to the Catholic Church. Krogh-Tonning, who was High Church and learned, played a central role in the public debate. He resented the political and cultural modernisation. He maintained that if the Church did not resist the critical liberal theology and the influence of the Pietistic Lay-Movements, its spiritual authority and doctrinal integrity would be lost. Krogh-Tonning finally came to the conclusion that a Lutheran Church could not evade the destruction caused by modernity, and he converted.

Keywords: *conversion, High Church, unity of the Church, reformation, authority of the Scripture*

Sammendrag

Ved begynnelsen av det 20. århundre søkte den norske teologen og presten Knud Krogh-Tonning avskjed fra sitt embete som sokneprest i Den norske kirke for kort etter å konvertere til katolisismen. Krogh-Tonning var høykirkelig, meget lærd og spilte en sentral rolle i den offentlige debatt. Han var en skarp motstander av moderniseringen av samfunn og kirke. Derfor bekjempet han den kritiske liberale teologi og den demokratiske lekmannsbevegelsen; begge undergravde kirkens åndelige autoritet og læremessige integritet, mente han. Til sist kom Krogh-Tonning til den oppfatning at en luthersk kirke (som den norske) ikke maktet å verge seg mot destruksjonen som fulgte med moderniteten, og han konverterte.

Nøkkelord: *konversjon, høykirkelighet, kirkens enhet, reformasjonen, Skriftens autoritet*

KNUD KROGH-TONNING (1842–1911), prest og dr.theol., er en av de betydeligste norske konvertitter. Han ble opptatt i Den katolske kirkes fulle fellesskap ved det 20. århundres begynnelse. I dag er han i ferd med å bli glemt. Krogh-Tonning var en lærd teolog, luthersk-høykirkelig, sentralt plassert i den kirkelige offentlighet.¹ At konvertitten var prest, var i seg selv en sensasjon og i det antikatolske kirkemiljøet en utfordring.² Den radikale politikeren Viggo Ullmann karakteriserte i et brev til Bjørnstjerne Bjørnson «den Krogh-Tonningske sag» som «et stykke norsk kulturhistorie».³ Men konversjonen var ingen overraskelse. Den fullbyrdet en utvikling som var begynt over ti år tidligere.

År 1900

Krogh-Tonning konverte i år 1900. Det var da Adolf von Harnack (1851–1930), den mest berømte av nyprotestantismens teologer, holdt sine forelesninger om kristendommens vesen (*Das Wesen des Christentums*),⁴ som ble et programskrift for den liberale teologi og straks oversatt til mange språk, også til norsk.⁵ I løpet av 1890-årene hadde den liberale teologiens paradigme begynt å slå igjennom i norsk teologi. Prester og teologer som i utgangspunktet var konservative, ble stadig mer åpne for den nye tid og en moderne teologi. I 1900 utgav den opprinnelig konservative presten Thv. Klaveness (1844–1915) en prekansamling under tittelen *Evangeliet forkyndt for Nutiden*.⁶ Året etter holdt han foredraget «Den moderne indifferentisme og kirken».⁷ Til sine preste- og teologbrødre erklærte han: «[J]eg anbefaler eder det moderne kulturmenneske.» Nå måtte man «stige ned baade fra det ortodexe lærdomskateder og fra den pietistiske fromhedspidestal, midt ned mellem nutidens mennesker». For disse var kristendommens dogmer uten relevans.⁸ Krogh-Tonning tilhørte miljøet rundt det konservative og høykirkelige bladet *Luthersk Ugeskrift*.⁹ Også teologer fra dette miljøet tilpasset seg eller skiftet teologisk kurs i samsvar med utviklingen. En av redaktørene, I.C. Heuch (1838–1904), ble i 1889 biskop i Kristiansand. Der la han vekk sitt høykirkelige syn og sluttet fred med de lavkirkelige pietister. Tidligere hadde han vært en markert motstander av den frie lekmannsvirksomheten og skeptisk til demokratisering i alminnelighet.¹⁰ Også hos en annen av redaktørene, Michael Færden (1836–1912), som på 1880-tallet hadde stått for et konservativt og høykirkelig syn på kirke og samfunn, skjedde det endringer.¹¹ I år 1900 gjorde han det klart at han sluttet seg til det moderne bibelkritiske syn på Skriften.¹² Krogh-Tonning endret også kurs, og langt mer dramatisk enn sine samtidige kolleger. Mens andre så fremover mot et kommende gjennombrudd for en moderne protestantisme, brøt Krogh-Tonning med det protestantiske og så «bakover» mot den tidlige kirke og til kirkens tradisjon. Ved å bli katolikk utfordret han ikke bare de lutherske konfesjonelle, men også de antikatolske moderne liberale teolo-

ger.¹³ Uansett hvilken retning nyorienteringen tok hos den enkelte, var de alle betinget av den moderne kultursituasjon. Men man valgte ulike «strategier» i møte med det moderne.¹⁴

Biografi

Knud Carl Krogh-Tonning ble født 31. desember 1842 på Eeg gård i Statthelle.¹⁵ Faren, Malthé Didrik Tonning (1813–1878), var sakfører og banksjef. Blant forfedrene var også prester. Bestefaren, Peder Tonning, hadde vært medlem av det «overordentlige Storting» i 1814. Moren, Caroline Christiane Krogh (1805–1865), var datter av sorenskriveren i Bamble. Forholdet til moren var meget nært.¹⁶ Familien tilhørte den sosiale og økonomiske overklassen i Grenland. Knud ble døpt av soknepresten i Bamble, G.A. Lammers (1802–1878), og konsul Albert Blehr (1802–1869) var gudfar.¹⁷ Men økonomisk gikk det dårlig med faren. Han endte som sakfører i Porsgrunn med en beskjeden praksis. Sønnen fikk ikke særlig støtte til utdanning.

Etter artium i 1861 tok Knud fatt på det teologiske studium ved Universitetet.¹⁸ I 1867 giftet han seg med kusinen, Emma Wilhelmine Hagerup (1840–1926).¹⁹ Tre år senere var han ferdig utdannet prest og gikk inn i ulike kirkelige tjenester.²⁰ Han ble i 1886 sokneprest i Gamle Aker menighet i Kristiania, der ble han til han søkte avskjed fra sitt embete og deretter konverterte. Krogh-Tonning var faglig dyktig og svært produktiv. Allerede i 1870 utgav han *Den christelige Troeslære i dens Grundtræk*,²¹ senere kom doktoravhandlingen *Om den ældste kirkelige Apologi over for det græsk-romerske Heden-skabs Tænkning* (1882).²² Hans viktigste verk var *Den christelige Dogmatik* i fire bind (1885–94).²³ Fra slutten av 1880-årene kunne man i flere publikasjoner se hvordan premissene ble lagt for hans vei til Roma.²⁴

En konversjon setter et avgjørende skille i et menneskes liv. Hva som er dens personlige og erfaringsmessige forutsetninger, er ikke lett å gjennomskue.²⁵ I sine erindringer forsøkte Krogh-Tonning å tegne sin utvikling mot katolisismen. Det er en teologisk-intellektuell dynamikk i hans troshistorie. Men han gir også plass for erfaringen med katolsk kirke- og fromhetsliv, særlig i Tyskland.²⁶ Han var i byene Ems, Köln, Münster, Düsseldorf og Mainz og en rekke andre steder. Han besøkte flere klostre og traff flere katolske geistlige. Dessuten var han i benediktinerklosteret Maria Laach i Rheinland-Pfalz. Han oppsøkte også dominikanerne og jesuittene. Han ble fjetret av katolsk kultur i liturgi, kunst og arkitektur og ikke minst av den gregorianske sangen. Dette var inntrykk som gikk ut over intellektets rammer og grep hjertet.²⁷ Mange nordmenn som på 1800-tallet besøkte katolske land, reagerte på katolsk trosliv og kultus. De så bare religiøs «overtro» og «ritualisme». Hos Krogh-Tonning merkes derimot en positiv, nærmest hengiven, åpenhet.

Kirken og moderniseringen

Gjennom hele 1800-tallet var Norge under vedvarende modernisering – ideologisk, politisk og kulturelt. Fra 1840-tallet av ble religionslovgivningen liberalisert (opphevelse av konventikkelplakaten, innføring av dissenterloven og avskaffelse av jødeparagrafen). Den gamle enhet mellom kirke og samfunn begynte nå å smuldre opp. Kirke- og religionskritikk motivert av frihetskrav og den nye vitenskap vant frem innen den dannede eliten. Realisme og naturalisme formet billedkunst og skjønnlitteratur. I lærdomskulturen seiret naturvitenskapene, positivisme og darwinisme. I 1884 ble parlamentarismen knesatt som politisk prinsipp. Som flere andre engasjerte også Krogh-Tonning seg som apologet for at kirken skulle kunne stå imot det moderne trykket.²⁸

Professor Gisle Johnson (1822–1894), som hadde vært den ledende teologiske og kirkepolitiske kraft siden 1860-tallet, offentliggjorde i 1883 sitt opprop *Til Christendommens Venner i vort Land*, der han sammen med en rekke prominente underskrivere advarte mot «den politiske Radikalisme», dvs. en moderne ideologi og mentalitet som truet den kristne tradisjon i samfunn og kultur.²⁹ Krogh-Tonning var ikke blant underskriverne, heller ikke I.C. Heuch. Ingen av dem var anmodet. «Oppproperne» ønsket tydeligvis ikke å bli identifisert med den kirkelige høyrefløy.³⁰ Men heller ikke Fredrik Petersen (1839–1903), professor i systematisk teologi ved Universitetet i Kristiania (fra 1875), skrev under.³¹ Det var kanskje ikke så overraskende, siden han mer enn mange andre teologer hadde introdusert en ny holdning til det moderne. I 1880 hadde han publisert foredraget *Hvorledes bør Kirken møde Nutidens Vantro?*³² Petersen ville at kirken skulle innta en åpen og dialogisk holdning: Det moderne vitenskapsideal var ikke uten videre i konflikt med et kristelig syn på virkeligheten. Kirken måtte derfor ta opp i seg vitenskapenes resultater.³³ Syv år etter kom artikkelen «Om Inspirationen», der Petersen utviklet en moderne oppfatning av Skriftens autoritet for teologi og i kirken. Skriftens guddommelige inspirasjon ble nå ivrig drøftet i kirkelige fora.³⁴

Petersen holdt frem at teologien måtte godta den historiske vitenskapens rett til å «faststille de historiske Kjendsgerninger» i de bibelske skrifter, og hvordan skriftene ble til og ble samlet i en kanon. Historievitenskapen så ingen overnaturlig inngripen bak Bibelens tilblivelse, påpekte han. Tanken om guddommelig inspirasjon ved Ånden kunne derfor ikke sikre deres autoritet og pålitelighet.³⁵ Men Jesus lovet apostlene at de skulle kunne forstå hans «liv». I NT finner vi deres oppfatning av Jesus, mente Petersen, en oppfatning de skrev ned uten at det skjedde noe brudd med «det menneskelige Aandslivs almindelige Love». Kristi løfte var «overnaturlig», men ikke tilblivelsen av Skriften ved apostlene som forfatterpersonligheter.³⁶ For Petersen er det Skriftens «religiøse og etiske Sandhet, som har Betydning». Den «maales efter det væsentlige, indre, ikke efter det uvæsentlige, ydre». I det «uvæsentlige

ydre» kan den historiske kritikk påvise uoverensstemmelser uten at troen på åpenbaringen blir berørt.³⁷ Troen fastholder det skriftinnhold som har religiøs-etisk gyldighet, mens kritikken søker «det sanne» bak tekstene. Nyprotestantisk liberalisme, som er paradigmat for Petersens teologi, holder ifølge ham selv frem differensen mellom «sannheten» og «det religiøs-etiske gyldige», slik at det religiøs-etiske ikke rammes av historisk kritikk.

Krogh-Tonning var en av dem som på konservativ, høykirkelig side hadde arbeidet med skriftspørsmålet.³⁸ I boken *Om det kirkelige Embede og dets Functioner efter Kirkens Bekjendelse* fra 1881 hadde han også tatt opp skriftautoriteten. Allerede her markerer han at kirke- og skriftautoritet henger sammen. Kirken er en guddommelig innstiftet «Frelses-Institution». Derfor har Gud betrodd den Ordet og sakramentene, som han har fylt med et «uforanderlig Indhold», og hvis «Form» han har bestemt. Kirken er «Sandhetens Støtte og Grundvoll». Dens veileder er Helligånden. Sist, men ikke minst har den fått som *gave* «Erkjendelsen og Fortolkningen af den guddommelig overleverede Lære (...)». Det gir den «sande Kirke» en treleddet autoritet, mener Krogh-Tonning: 1) Den erklærer hva som er de sanne og «ægte» apostoliske skrifter.³⁹ 2) Den innehar den rette og autoritative forståelse og fortolkning av Skriften. 3) Den har derfor myndighet til å dømme om læren. Den rette lære er nedfelt i de oldkirkelige symboler, som overensstemmer med *grunnregelen*, gitt i og med de profetiske og apostoliske skrifter.

Ut fra slike forutsetninger måtte Krogh-Tonning reagere skarpt når Petersen ville nyorientere skriftsynet.⁴⁰ Han mente Petersen stod for en rasjonalistisk preget *akkomodasjonsteori*.⁴¹ Skriften blir da pålitelig som åpenbaringskilde bare hva angår det «Væsentlige» og «Indre», men ikke det «Uvæsentlige», det som gir kunnskap om «den historiske Situation».⁴² Men hvilken autoritet skal avgjøre hva som er vesentlig og uvesentlig, spør Krogh-Tonning.⁴³ Under modernitetens kulturbetingelser ville et slikt spørsmål bli avvist, fordi en ytre autoritet truer menneskets frihet. Men for den lutherske kristne er spørsmålet helt avgjørende, slik Krogh-Tonning så det, for den lutherske kirke er en skriftkirke og dens teologi skriffteologi. Ut fra Skriften som guddommelig inspirert og ufeilbar autoritet skal kirken kunne avgjøre hva som er rett kristen tro og lære.

For Krogh-Tonning var autoritetsspørsmålet avgjørende. Han gav et signal om hva som kunne bli hans fremtidsvei: Kan ikke begrepet om «Skriftens inspirationsmæssige Ufejlbarhed (...) holdes, da maa vi til Rom for at faa en anden, en ufejlbar kirkelig Læreautoritet».⁴⁴

I senere bidrag tydeliggjorde Petersen sitt syn: Han la den moderne differensiering (av kulturfeltene) til grunn: Vitenskapelig erkjennelse berører ikke troen, og troen dikterer heller ikke vitenskapen. *Fast* tro og *fri* vitenskap kan leve side ved side.⁴⁵ Krogh-Tonning kunne ikke se at Petersen kom til rette

med den moderne differens, men mente at han forble i sin «dualisme» mellom vitenskapens og skriftautoritetens «felt». ⁴⁶ Krogh-Tonnings tungtveiende kritikk ble ikke fulgt opp av andre i kirken. ⁴⁷ Gisle Johnson tok ham under sine vinger. Hans personlige fromhet var udiskutabel. ⁴⁸

Kirken som frelsesinstitusjon ved Ord og sakrament er den historiske og teologiske forutsetning for en rett skriftoppfatning, mente Krogh-Tonning flere år før sin konversjon: «Skriftprincippet har sit Correlat i et virkeligt Kirkeprincip». Guds åpenbaring er gitt i Skriftens menneskelige ord. Skal den tjene vår frelse, må ordene være Guds, og det er de ved Åndens *inspirasjon*: Skriftens sannhet, som er fra Guds Ånd, er gått over til forfatternes menneskelige ånd. Åpenbaringen ble så nedfelt i tekst ved språkets og skrivningens midler under guddommelig ledelse. ⁴⁹ Den moderne kritikk av Skriften gjør det klart at kirkens autoritet blir akutt nødvendig. «Kirken er lige så uundværlig for Skriften som Skriften for Kirken, og at Kirken virkelig er, hva Apostlene kalder den, Sandhedens Søjle og Grunvold.» Skrift og kirke står i et korrelativt forhold til hverandre. ⁵⁰

Krogh-Tonning følger det augustinske prinsipp om at vi ikke har noen annen Skrift enn den som er bevitnet av den eldste kirke («testificatio primitivae ecclesiae»). Kirken er blitt betrodd det inspirerte ord *før* den bibelske skriftkanon ble til. ⁵¹ I ethvert ordnet kirkesamfunn kommer den enkelte egentlig til «kirke-tro» før vedkommende kommer til «Bibel-tro», fordi han tror det ord som er nedfelt i Skriften. ⁵²

Skriftens autoritet (dens inspirasjon og autentisitet) kan ikke begrunnes ut fra Skriften selv. Det er Kirken som *bevitner* dens autoritet, sier Krogh-Tonning. ⁵³ Uten tro på *en hellig og allminnelig kirke* gis det ikke noen skriftautoritet. ⁵⁴ Det betyr at et «blot og bart Skriftprincippet» ikke strekker til. Men hvor er kirken? ⁵⁵ For Krogh-Tonning får spørsmålet stadig større tyngde. Et entydig svar blir vanskelig å finne både på grunn av frikirkene (konfesjonsmangfoldet), den oppløsende vekkelseskulturen (fri lekmannspreken) og den demokratisk-liberale statsmaktens makt over kirken.

Den ekklesiologiske utfordring

I 1881 identifiserte Krogh-Tonning seg som luthersk. Han tilhørte «Midtens Kirke», middelveien mellom «Romanismens og den reformerte Kirkes Ensidigheter». ⁵⁶ Avgrensning overfor Roma er viktig. Som høykirkelig har han affinitet til det katolske kirke- og embetsyn. ⁵⁷ Men katolsk lære om messens offer avviser han bestemt. Kirkens embete er ikke et «levitisk Offerembede». ⁵⁸ Krogh-Tonning markerer også avstand til den romerske episkopalisme, for han kan ikke se at bispeembetet har basis i «guddommelig Ret». Men lutherdommen kan likevel se positivt på biskopen som en viktig instans for kirkens enhet. ⁵⁹ Krogh-Tonning er episkopalist – på sin måte.

Skriften begrenser embetets myndighet.⁶⁰ Derfor kan Krogh-Tonning heller ikke på (romersk-katolsk vis) tilkjenne den kirkelige tradisjon autoritet ved siden av Skriften.⁶¹ Biskoper og konsiler skal bestemme læren og forkaste vran-glæren – *ut fra Skriften*. Men i katolisismen står «Kirkeprincippet» ved siden av skiftprinsippet. Den romerske episkopalisme leder til en uheldig autoritær papalisme, slår han fast.⁶²

Men ved begynnelsen av 1890-tallet hadde den lutherske basis for teologien begynt å gå i oppløsning for Krogh-Tonning. Han hadde kommet til den erkjennelse at det protestantiske skriftprinsipp, som var avgjørende for forholdet til Roma, gikk mot sin dekonstruksjon, først og fremst ved moderne bibelkritikk. I forordet til boken *Kirken og Reformationen*, utgitt i 1892, vender han seg til dem «som med Forfærdelse have følt Grunden vakle under sine Fødder», og som med dyp bekymring har sett «Opløsningens Verk iblandt os (...)». Men det gis *ett* fast holdepunkt: «Jesu Christi Kirke er Guds faste Grunvold».⁶³

Det er nå skjedd en forskyvning i Krogh-Tonnings oppfatning av den teologisk-religiøse autoriteten – fra Skrift til kirke. Men forskyvningen utløser nye problemer. Den norske kirke er fortsatt en kirke for ham, men den er under voldsomt press – ikke minst fra innsiden. Fra midten av 1800-tallet hadde den vært dominert av den johnsonske, pietistiske lavkirkeligheten.⁶⁴ Kunne en kirke formet på avgjørende vis av pietistisk lavkirkelighet virkelig representere Jesu Kristi kirke?

For lavkirkeligheten gir læren om de troendes alminnelige prestedømme (1. Pet. 2,5–9) både den ekklesiologiske bestemmelse av de troendes fellesskap og av det kirkelige embete. Den lavkirkelige ekklesiologi konkretiseres ved konventikkelen, eller foreningen, med dens demokratiske menighets- og embetstanke. Alle i menigheten har (i kraft av dåpen og troen) rett til å forvalte nådens midler. Av ordenshensyn blir denne retten «overdratt» til bestemte personer, som har en *delegert* embetsmyndighet. For Krogh-Tonning er dette eksegetisk og teologisk uholdbart og i strid med de lutherske bekjennelser.⁶⁵ Han identifiserer den moderne lavkirkelighet også politisk-kulturelt: Dens kirketanke reflekterer en «fuldkommen auctoritetsløs Tid» og en «atomistisk» oppfatning av menneskeslekten som kom med den store franske revolusjon, og etter hvert har trengt inn i kirken.⁶⁶ I sin kjerne og i sin kirkepolitiske funksjon er lavkirkeligheten moderne.

For den høykirkelige Krogh-Tonning er kirken en guddommelig institusjon, «ved hvilken Gud lader Frelsens Midler forvalte». Samtidig er den de kristnes «Samfund», bestemt av det Åndens liv som kirkeinstitusjonen på overnaturlig vis har meddelt troens folk, og som knytter dem sammen i en organisk enhet, som er Kristi legeme. «Samfundet» er organisk å forstå, ikke en ansamling av individer, ikke «en fri Forening i Kraft av menneskelig Vilje», men «et Product af Guds kirkestiftende Vilje».⁶⁷ Kirken er «Forvaltning» og

«Samfund». Men hvor *er* kirken? Den lutherske bekjennelse gir svaret: Den er der hvor den rette forvaltning av nådemidlene finner sted i pakt med den apostoliske Skrift (CA VII). Ved apostelinstitusjonen hviler Skriftens autoritet i kirkens autoritet. Skriftens budskap og lære lever videre i kirken ved å bli forvaltet ved den apostoliske nådemiddeltjeneste som Kirkens embetsbærere er satt til å utføre.⁶⁸

Det kirkelige embete er til sist forankret i apostelinstitusjonen, for apostlenes embete fortsetter i det kirkelige embetet ved å bli overdratt fra person til person ved ordinasjonen. Det betyr at embetet *ikke* «produceres» av menigheten selv, ved at menighetsleddene overdrar til noen bestemte sin rett til nådemiddelforvaltning. Det kan bare gis til andre av en som selv er ordinert. Slik får den enkelte embetsbærer sin kirkelige legitimitet. Om geistlige handlinger utføres av uordinerte, er det ikke å «anse for virkelig Naademiddelforvaltning». Den uordinerte kan «distribuere Brød og Vin, men ikke Herrens Lege- me og Blod».⁶⁹

Oppbrudd mot det katolske

Under første del av 1890-tallet skjerpet Krogh-Tonning sin høykirkelige profil. Samtidig fortsatte han sitt faglige arbeid. Men i 1890 kom det også signaler om oppbrudd fra det luthersk-konfesjonelle. Høsten samme år holdt dominikanerpater Dominikus Scheer foredrag om katolisismen i St. Olavs kirke i Kristiania. Krogh-Tonning skrev i dagspressen at foredragene korrigerer «våre» uriktige oppfatninger av katolisismens liv og lære. Man kunne ikke fordømme kristne søsken for lærer de ikke stod for. Det gjaldt særlig deres syn på rettferdiggjørelsen – selve hjertestykket i luthersk lære og tradisjonelt sett grunnleggende for konflikten med Roma.⁷⁰

I 1894 kom både fjerde bind av Krogh-Tonnings dogmatikk og hans teologihistoriske arbeid *Die Gnadenlehre und die stille Reformation*.⁷¹ Våren og sommeren 1896 offentliggjorde han en rekke artikler i dagspressen, snart utgitt under tittelen *Den kirkelige Opløsningsproces*.⁷² Han ønsket å vekke kjærligheten til Jesu Kristi «ene, hellige, almindelige og apostoliske Kirke».

Når Krogh-Tonning tar opp «den stadig fremadskridende Opløsning» av Den norske kirke, er utgangspunktet de to lutherske grunnprinsippene: 1) læren om rettferdiggjørelsen ved troen alene og 2) læren om Skriften som eneste rettesnor for lære og liv.⁷³

Når det gjelder skriftprinsippet, gjentar og skjerper han sin tidligere kritikk: Intet bibelprinsipp uten kirkeprinsipp. I den kirken Herren innstiftet, som er en guddommelig institusjon, må Bibelens autoritet forankres. Det gir oss trygg visshet i vår salighetssak.⁷⁴

Det andre punktet, reformasjonens rettferdiggjørelseslære, er for lutherdommen den lære «kirken står og faller med». Man brøt med den katolske kir-

kes påståtte semipelagianisme og innblanding av våre egne gjerninger i rettferdiggjørelsen for Gud. Men denne anklagen mot Den katolske kirke om semipelagianisme er ifølge Krogh-Tonning historisk uriktig. Kirken har aldri lært pelagiansk.⁷⁵ Anklagen er dessuten *dogmatisk* ugyldig. Kirken har fått løftet om Åndens veiledning til sannheten. Som guddommelig institusjon er den satt til å være «Sandhedens Støtte og Grundvold» i verden. Å tillegge Kirken villfarelser er å fornekte den.⁷⁶ På den ene side avviser Krogh-Tonning at Kirken har ansett gjerninger fortjenestefulle når det gjaldt frelsen. På den annen side mener han ut fra kirke- og teologihistorien at reformasjonens «ved tro alene» etter hvert ble utlagt slik at gode gjerninger og nytt liv ble et genuint og nødvendig uttrykk for den rettferdiggjørende tro. Den rettferdiggjørende tro var en «levende tro», omsatt i moralsk praksis.⁷⁷

Det som en gang var den lutherske kirkes konfesjonelle egenart og økumeniske motivering, er nå borte, sier Krogh-Tonning.⁷⁸ I dag lever den ikke på «gammelluthersk Orthodoxy» hverken i synet på Bibelen eller rettferdiggjørelsen. Den har åpnet seg for det allmennkirkelige syn at rettferdiggjørelsen har en etisk dimensjon, noe som var hele kirkens syn før reformasjonen. Ortodoks-luthersk oppfatning av bibelautoriteten («sola scriptura») er også gått i oppløsning på forskjellig vis. Det åpner for nødvendigheten av å holde Skriften og kirken sammen. Innsats for enhet mellom kirkene er på denne bakgrunn blitt merkbart styrket, ikke minst i England. Men i Norge står man ennå fjernt fra denne enhetsbevegelsen. Men kirkelig enhet er «intet andet end selve Kirketanken», slår Krogh-Tonning fast. Derfor må han stille det kritiske spørsmål: Er «vor lutherske Kirke» i stand til ut fra sin bekjennelse og sine prinsipper å utvikle det kirkebegrep som man trenger for en bredere kirkelig enhet? Eller er det slik at den holder seg til «det Givne alene»? Da går den sin egen dekonstruksjon i møte.⁷⁹ Den (økumeniske) utfordring Krogh-Tonning gjør gjeldende overfor sin kirke, fører også til at han må vurdere sin egen kirkelige og teologiske posisjon. Er hans høykirkelige ståsted bærekraftig?

Bruddet med det høykirkelige

Er det høykirkelige syn konfesjonelt luthersk? Det er Krogh-Tonnings kritiske spørsmål. Utover på 1890-tallet finner han at bekjennelsen ikke gir noen tilstrekkelig begrunnelse av høykirkeligheten.⁸⁰ For det første inneholder den ikke noen uttrykkelig erklæring om kirkens ufeilbarhet i salighetssaken. For bekjennelsen er autoriteten i kirken «Skriften alene». Men den lutherske kirke følger ikke sitt eget autoritetsprinsipp. Den oppdrar sine barn ut fra den forutsetning at det gis en «usvigelig Sandhed til Salighed». De lærer å betrakte Skriften «med Kirkens Øine». Likevel har ikke læren om kirkens ufeilbarhet i salighetssaken noen støtte i bekjennelsen. Men når alt kommer til alt, er en slik lære en «nødvendig Consekvens af, at Kirken overhoved forpligter på

Bekjendelsen». Her mangler det derfor et viktig premiss for det høykirkelige syn. Bekjennelsens taushet betyr at man prinsipielt må legge til side troen på «Kirken som lærende Kirke, som paalidelig Veileder gjennom sin Bekjendelse og sitt Embede (...)». De store masser har alt i praksis gjort nettopp det, sier Krogh-Tonning.⁸¹

Krogh-Tonning vurderer embetsspørsmålet under den samme kritiske synsvinkel: Ifølge det høykirkelige syn er det apostoliske embete det eneste gyldige organ i kirken til å formidle frelsen til den enkelte. Innholdet i det som formidles, må være i pakt med Guds ord og bekjennelsen. Men det kreves da en anerkjent autoritet som kan avgjøre om det rette innhold virkelig blir formidlet. En slik autoritet har det apostoliske embete. Dets myndighet beror ikke på det subjektive prinsipp at embetsbæreren selv mener å forvalte i pakt med apostolisk orden, men på det objektive prinsipp at han har *fått* embetet etter apostolisk orden. Det vil si at en apostolisk suksesjon er objektivt nødvendig for å hevde et apostolisk embete – enten en episkopal eller en presbyterial suksesjon. Den sistnevnte vil være mulig i en luthersk kirke. Men de høykirkelige kan ikke vise til at bekjennelsen holder frem suksesjonens nødvendighet. Offisielt kjenner «vor Kirke» bare det subjektive prinsipp: Nådemedelforvaltningens svar med Skriften er alene forankret i forvalterens «egen Formening».⁸²

Krogh-Tonning drøfter også lavkirkeligheten – hans kirkelige motpol. Hans tidligere kritikk skjerpes og konsentreres: Lavkirkeligheten representerer subjektivismens og individualismens ånd, kirkelig selvoppløsning og splittelse.⁸³ Men noe avgjort nytt er kommet til hos ham. Han inntar ikke lenger sin gamle høykirkelige posisjon. Vel inneholder kirkens bekjennelse sterke og klare høykirkelige motiver. Men de lavkirkelige kan også finne støtte i bekjennelsen. Det er en antinomi som her avdekkes når man reiser sannhets- og autoritetsspørsmålet.⁸⁴

Ifølge CA XXVIII skal ikke menighetene lyde biskopene når de lærer i strid med evangeliet. Men hvem skal så dømme i biskopenes sak? De kan vel ikke dømme i sin egen? Da blir det til sist de enkelte troende som utgjør menigheten, som skal bedømme dem. Men kan man ha tillit til at de som slik dømmer på kirkens vegne, gjør det i pakt med Guds Ord? Dette viser at kirkens bekjennelse lider av «Dualisme, en uopløst Antinomi. (...) Her er Splittelsens og Opløsningens Princip i vor Kirkeavdelings eget Hjerte».⁸⁵ Krogh-Tonning hevder at reformasjonens øvrighetskirke, bygget på verdslig makt, har skadet kirken. Er frikirken et alternativ? Nei, det vil gi bare ny splittelse.

Om Gud har villet en «Kirke som Sandhedens paalidelige Bærer og den Enkeltes moderlige Veileder i Skriften, i Tankerne i Livet», kan den bare realiseres som «Høikirke», med et rett kirke- og embetsbegrep, og et «Kirkeprinsipp som (...) Correlat til Skriftprinsippet».⁸⁶ Men den lutherske bekjennelse gir *ikke* dekkende grunnlag for slikt, anser Krogh-Tonning.

I 1896 er det tydelig for alle at Krogh-Tonning er kommet inn i en krise i forhold til sin egen kirke. For samtiden var det ennå noe uklart hvor han egentlig ville gå. Var han på vei mot Roma? Det kan virke slik når han hevder at det ikke lenger gis noen annen «større Kirkeafdeling, som positivt og bekjendelsesmessig hævder den hele uforkortede Christentro end den katolske Kirke».⁸⁷

«At de alle må være ett»

I 1896 gjorde Krogh-Tonning opp en faglig status. Hva var det han hadde villet med sitt vitenskapelige arbeid og sine artikler i pressen under de seneste år? Formålet var at «en Del historiske Kjendsgjæringer» skulle anerkjennes i det norske kirke- og teologimiljøet. For det første burde man godta hans teori om «den stille Reformation»: at den lutherske nådelæren hadde beveget seg bort fra «determinismen» og åpnet for rettferdiggjørelsens etiske dimensjon. For det annet måtte det erkjennes at den katolske kirke verken i fortid eller nåtid har bekjent seg til den semipelagianske nådelære. Reformasjonens (rettmessige) angrep på pelagianismen rammet altså ikke Den katolske kirke.⁸⁸

Krogh-Tonning gjør gjeldende at resultatene av hans egen teologihistoriske forskning må imøtegås på vitenskapelig vis, om man ikke godtar dem. Men det har (til nå) ikke skjedd, påstår han. Man har ikke engang forsøkt. Det han har påpekt «i ren Objektivitet», er at hverken fortidens samlede kirke eller den romerske kirke har vært rammet av de dype villfarelser som de blir beskyldt for.⁸⁹

«Ut omnes unum sint» er den overordnede kirkelige visjon for Krogh-Tonning. Enhetstanken inngår organisk i kirketanken. Hvor viktig enhetstanken var for ham, kom klart til uttrykk i hans avskjedspreken til den menighet han forlot da han søkte avskjed fra sitt statskirkelige embete.⁹⁰ Hvordan skal enheten bli virkelighet? Vi overlater «Maaden» til Gud, skrev Krogh-Tonning i 1896.⁹¹ Men nå er det i hvert fall slik at «den stille Reformation» peker frem mot en mulighet for enhet mellom katolisisme og lutherdom.

Konversjonen

Krogh-Tonnings konversjon var en hjertets overgivelse til Den katolske kirke, dens tro og liv, og samtidig en konsekvens av tilegnet teologisk – dogmehistorisk og systematisk – innsikt. Den lutherske lære strakk ikke lenger til for ham, først og fremst fordi den manglet en bærekraftig ekklesiologi. Den ekklesiologiske defekt hadde ifølge Krogh-Tonning fått skjebnesvangre historiske virkninger da man utover på 1880-tallet møtte den moderne utfordring. Krogh-Tonning drøfter en rekke moderniserende og sekulariserende endringer i samtidens kirke- og samfunnsliv (borgerlig ekteskap, nattverdforeninger, konfirmasjon, lekmannspreken osv.). Lavkirkeligheten hadde etter hans mening stilt seg positiv til dem og enda i frihetens navn gått inn for

en sekulariserende utvikling.⁹² Den lavkirkelig pietistiske kristendom maktet ikke å stå opp mot moderniteten, fordi den selv og på sin måte ved sin individualisme og foreningskirkelighet representerte den samme modernitet.⁹³ Men i siste instans var det selve det «statskirkelige System» som var den grunnleggende årsaken til den kirkelige Misère», mente Krogh-Tonning.⁹⁴

Mot slutten av 1890-tallet var Krogh-Tonning ved veis ende. Men å bryte opp for å bli medlem av Den katolske kirke var ikke lett. Det var et alternativ å nedlegge presteembetet og forbli i statskirken for å virke til dens fornyelse. Da måtte han være overbevist om at kirken ut fra sine «Livskilder» kunne bestå som «Frelsesinstitution» med den nødvendige «Autoritet». Men noen slik mulighet så han ikke.⁹⁵

Å konvertere kunne dessuten få tunge sosiale konsekvenser ikke minst for familien.⁹⁶ Ville han få pensjon? Den måtte bevilges av Stortinget.⁹⁷ Han innleverte sin avskjedssøknad, som ble innvilget 1. januar 1900. Etter sin avskjed fikk han vartpenger som økonomisk tilsvarte pensjonen. Dette viste seg å være en god ordning.⁹⁸

Etter å ha fått avskjed lå veien ytre sett åpen for konversjon. Men i sitt indre var Krogh-Tonning ikke klar. Noen katolske lærepunkter måtte han arbeide videre med: katolsk oppfatning av apostolisk suksesjon og læren om pavens primat.⁹⁹ Våren 1900 dro han til Århus, til en kommunitet av jesuitter; der skulle han studere og reflektere. Kan vi få et innblikk i hva som skjedde i Århus?

Å få innsikt i en konversjon som personlig erfaring er en faglig utfordring, for en slik begivenhet i et menneskes liv har eksistensielle dimensjoner som går ut over det rasjonale. I 1936 kom det en liten antologi der konvertitter fortalte om sin vei. Her bidro også Sigrid Undset (1882–1949). Selv om hun gir innsikt i sin vei til Roma, tar hun samtidig et forbehold: De færreste konvertitter er i stand til å forklare selve konversjonen. For den skjer ikke «uten medvirkning av hin mystiske og overnaturlige kraft som teologene kaller Nåden».¹⁰⁰

Krogh-Tonning har i sine *Erindringer* gitt et bredere innsyn i selve konversjonen enn de fleste andre. Han beretter åpent om de stemninger han er i, og hvilke følelser som rører seg i ham ved gitte erfaringer. Konversjonserfaringen er et oppbrudd fra og et brudd med og deretter tilslutning til både lære og et sosio-religiøst rom. Den består ikke bare i erkjennelse og aksept av lære og ordning. Den bestemmes også av hvordan Den katolske kirke ser på seg selv som fellesskap, og hvordan den ut fra sin selvforståelse møter dem som søker den.

Det første signal om konversjon gir Krogh-Tonning under inntrykket av den protestantiske bibelkrisen som når Den norske kirke mot slutten av 1880-tallet. Han ser det som klart at den lutherske kirken ikke kan stå imot det

bibelkritiske trykket – aller minst når den lar seg lede av den lavkirkelige ekklesiologi. Men til sist duger heller ikke det høykirkelige alternativ. Det har ingen entydig dekning i luthersk kirkelære. I og med at han oppgir sin høykirkelighet, renner det kirkebegrep som skulle inngå i korrelasjonen mellom Skriften og kirken, vekk mellom fingrene hans. Korrelasjonen lar seg ikke realisere innen luthersk konfesjon. Dermed blir kirkens autoritet som frelsesinstitusjon også borte.

Forholdet til Den katolske kirke ser han etter hvert i perspektivet *kirkens enhet*. Enhet med Roma kan med andre ord redde den lutherske kirke. Han må ha trodd det var mulig, om bare lutherdommen tilegnet seg innsiktene om «den stille Reformation». Men denne idé møtte ingen respons, til tross for hans faglige innsats for å begrunne den. Kirkelig enhet mellom lutherske og katolske lot seg ikke realisere ved en harmonisk teologisk og historisk prosess, altså ikke ved fortsettelse av noen «stille reformasjon». Men en slik prosess lå også utenfor den samtidige katolske kirkes økumeniske horisont.

I 1896 hadde pave Leo XIII fastsatt et nytt ritual for konversjon, tilpasset situasjonen etter 1870, da paveprimatet ble vedtatt.¹⁰¹ Det markerte den dype avstand og konflikt som rådde mellom protestantisme og katolisisme. I bønningen som konvertitten sier frem, heter det: «Jeg N.N. (...) er kommet til erkjennelse av, at ingen kan frelses utenfor den tro som holdes, troes, forkynnes og læres av den hellige katolske apostoliske kirke. Det smerter mig meget, at jeg har befunnet mig i alvorlige villfarelser imot den, ettersom jeg, ved at være født utenfor denne kirke, har hyldet og trodd lærdomme som strider mot dens lære.»¹⁰²

I Århus var det to lærepunkter det var nødvendig å overveie: den katolske oppfatning av suksesjonen som *bispesuksesjon* og dogmet om paven som *ufeilbar* læreautoritet og styrer av Kirken.¹⁰³ I suksesjonsspørsmålet var det ikke vanskelig å slutte seg til det katolske syn for Krogh-Tonning.¹⁰⁴ Verre var det med paveprimatet. Spørsmålet var ikke om Kirken er eller måtte være ufeilbar. Det stod klart for ham. Men hvordan skulle man finne den rette definisjon for ufeilbarhetens rette *begrensning*? Krogh-Tonning tenker gjennom de relevante bibelteologiske og systematisk-teologiske temaer. Han finner en sammenheng mellom Paulus' ord om kirken som «sannhetens støtte og grunnvoll» (1. Tim. 3,15) og Jesu ord til Peter om at han er kirkens grunnvoll (Matt. 16,18f.). Det må bety at «Kirken kun da kan være Sandhedens Grundvold, Bæreren af al saliggjørende Sandhed, naar den i St. Peter har Bæreren af et ufejlbart Læreprimat». Det som er sagt om Peter, gjelder også hans etterfølgere, ifølge Krogh-Tonning.¹⁰⁵

Under sine teologiske funderinger ble han syk. Men han var kommet dit at han kunne gi sin fulle tilslutning til katolsk tro – alle dens dogmer og lærer. Vedrørende paveprimatet hadde han kommet frem til at det er Den katolske

kirke «selv, som gjennom sin legitime Læremyndighed bestemmer Feltet for og dermed Begrændsningen av sin Ufejlbarhed».¹⁰⁶

Sykdommen leder Krogh-Tonning inn i en personlig krise. Lengselen etter sakramentene blir for overveldende. Han sier til en venn: «Jeg kan ikke vente lenger, Hr. Pater, jeg maa blive Katholik for at modtage de virkelige Sakramenter.» Han blir tatt opp i Kirken 12. juni 1900. Han var blitt et «Lem af vor Herre Jesu Christi synlige Kirkelegeme».¹⁰⁷ Krogh-Tonnings konversjon er virkningen av en lang erkjennelsesprosess – teologisk, men også politisk-kulturell. Men den definitive konversjonen utløses ved en kriseartet eksistensiell erfaring. Å bli katolikk betydde for ham et oppbrudd fra et åndelig fellesskap som han ikke så som Jesu Kristi kirke, og tilslutning til den kirke som Gud i Kristus selv hadde grunnlagt.¹⁰⁸

Etter sin konversjon ble han innlemmet i det katolske lærdoms miljø. I 1905 ble han kreert til pavelig æresdoktor i teologi. Han fortsatte sitt faglige forfatterskap med en rekke utgivelser, flere på tysk.¹⁰⁹ Tiden etter konversjonen ble i så henseende meget fruktbar med gode relasjoner til katolske lærde i Norden og på kontinentet.

Men helsen ble snart svekket. «Døden kom pludselig – han vilde til St. Olafskirken for at tilbede sin i Alterets Sakrament skjulte Frelser. Da kaldte Herren paa ham ...».¹¹⁰ Han fikk elleve gode år som katolikk.

Noter

- 1 Håkon Fredrik Breen, «Knud Carl Krogh-Tonning: En teologihistorisk skisse», *Tidsskrift for Teologi og Kirke* 4 (1971): 271–82; Ida Faye, «Veien til Rom: Dr.theol. Knud Carl Krogh-Tonnings konversjon» (spesialavh.; Det teologiske Menighetsfakultet, 1981); Borghild Gundersen, *Knud Carl Krogh-Tonning: Den lærde, høykirkelige teolog* (KULTs skriftserie 99; Oslo: Norges forskningsråd, 1997), er de eneste forsøk på å tegne Krogh-Tonnings dogmatiske profil. I Vidar Haanes' avhandling om presteutdannelsen «under modernitetens gjennombrudd» er Krogh-Tonning som konservativ lutheraner og senere konvertitt en viktig figurant. Se Haanes, «Hvad skal da dette blive for prester»: *Presteutdannelsen i spenningsfeltet mellom universitet og kirke, med vekt på modernitetens gjennombrudd i Norge* (KIFO Perspektiv 5; Trondheim: Tapir, 1998), se konklusjonen, s. 541.
- 2 Bernt T. Oftestad, «Jesuitparagraf og antikattolisisme: Debatt om og endring av Grunnlovens § 2», *Teologisk Tidsskrift* 4 (2014): 408–30.
- 3 Brev fra Viggo Ullmann til Bjørnstjerne Bjørnson, 12.6.1900, NB Oslo, Brevs. BB 1.
- 4 Adolf Harnack, *Das Wesen des Christentums: Sechzehn Vorlesungen vor Studierenden aller Facultäten im Wintersemester 1899/1900 an der Universität Berlin gehalten von Adolf Harnack* (Leipzig: J.C. Hinrichs, 1900).
- 5 Adolf Harnack, *Kristendommens Væsen: Autoriseret Oversættelse for Danmark og Norge ved Edv. Lehmann* (København: V. Pio, 1900). I Norge som ellers utløste boken skarp teologisk debatt, se Torkild Masvie, «'Harnack-feiden': En analyse av debatten som fulgte i Norge etter at boken 'Kristendommens Væsen' utkom» (spesialavh.; Det teologiske Menighetsfakultet, 1981).
- 6 «Hvad er evangeliet? Evangeliet er den glædelige tidende Jesus kom til jorden med, at Gud er fader – en hellig fader: han vil at hans børn skal være gode, og han straffer det vanartede barn (...))» (Thv. Klaveness, *Evangeliet forkyndt for nutiden: En aargang prækener* [Kristiania: Achehoug, 1900], 5).

- 7 Thv. Klaveness, «Den moderne indifferensisme og kirken», *For Kirke og Kultur* 8 (1901): 449–65.
- 8 *Ibid.*, 451–54, 457, 461–64.
- 9 Bladet utkom fra 1877 med presten I.C. Heuch og professor F.W. Bugge (1838–1896) som redaktører. Det gikk inn i 1893. Da var M.J. Færden eneredaktør. Krogh-Tonning bidrog med flere artikler og ble en personlig venn av redaktørene. Se Krogh-Tonning, *En Konvertits Erindringer* (København: Andr. Fred. Høst & Søn, 1906), 99; Einar Molland, *Norges kirkehistorie i det 19. århundre*, bd. 2 (Oslo: Gyldendal, 1979), 43–46.
- 10 I.C. Heuch, *Den offentlige Lægmandsvirksomhed og Nødvendigheden af dens kirkelige Organisation* (Kristiania: Th. Steen, 1878); Kristin Norseth, «‘La os bryte over tvært med vor stumhet!’: Kvinners vei til myndighet i de kristelige organisasjonene 1842–1912» (doktoravh.; Det teologiske Menighetsfakultet, 2007), 322–27. Om I.C. Heuch, se Helje Kringlebott Sødal, «‘Mod Strømmen’ – i tiden: J.C. Heuch og kulturen» (ph.d.-avh.; Det teologiske Menighetsfakultet, 2008), 28–34, 137–229, 286–313.
- 11 Jan Høeg, «Kristendom og konservativ politikk: Michael Johan Færdens sosiale og politiske ideer» (hovedfagsavh. i historie; Nasjonalbiblioteket, 1959).
- 12 M.J. Færden, «Bibelkritiken og Bibelen», *Luthersk Kirketidende* 27 (1900): 177–80, 193–99, 221–23, 227–33, 241–46, 258–63, 289–96, 313–16, 325–32, 344–49, 356–61; Grete Tufte Bakken, «M.J. Færden: Bibelkritikkens foregangsmann i vårt land», *Norsk Teologisk Tidsskrift* 68 (1967): 65–90.
- 13 «Endnu den dag i dag fastholder den katolske kirke sit krav paa overherredømme over staten. Den har ikke slaaet noget af paa Gregor VII.s og Innocents III.s fordringer» («Kirke og kultur» [redaksjonsart.], *For Kirke og Kultur* 1 [1894]: 1–12 [6]).
- 14 Haanes, «Hvad skal da dette blive» [se n. 1], 360–63.
- 15 Den viktigste kilde til hans biografi er Krogh-Tonning, *Erindringer* fra 1906 [se n. 9]; F.F. Maurer, *Veje til Moderkirken: Livsbilleder og Tanker* (Fredericia: H.C. Wenk, 1911), 160–67; Chr. Ihlen, «Krogh-Tonning, Knud Carl», *Norsk Biografisk Leksikon*, bd. 8 (1. utg.; Oslo: Aschehoug, 1938), 50–52; K. Kjelstrup, *Norvegia Catholica: Moderkirkens gjenreinsning i Norge* (Oslo: Det apostoliske vikariat, 1942), 351f., 371–74; Henning Heilesen, *K. Krogh-Tonning: En luthersk teologs vej til den katolske kirke* (Særtryk av *Catholica*, 1951); Bernt I. Eidsvig, «Knud Krogh-Tonning», https://nbl.snl.no/Knud_Krogh-Tonning, lest 13.10.2015; http://no.wikipedia.org/wiki/Knud_Karl_Krogh-Tonning, lest 13.10.2015. Om hans oppvekstmiljø, se Gunnar Sem, *Stat-helle* (Brevik: Forlaget Grenland, 1974), 64f.; idem, *Lammers* (Brevik: Forlaget Grenland, 2000), 44–66.
- 16 Krogh-Tonning, *Erindringer*, 12–26.
- 17 https://nbl.snl.no/G_A_Lammers, lest 13.10.2015; http://www.finansleksikon.no/Finansleksikon/B/Bamle_Langesund_Sparebank.html, lest 13.10.2015.
- 18 Han hadde tanker om å bli kunstmaler og fikk undervisning av landskapsmaleren J.F. Eckersberg (1822–1870), som var utdannet i Düsseldorf. Tre landskapsmalerier er i en av etterkommerens eie.
- 19 Knud Krogh-Tonning og hustru Emma Wilhelmina hadde flere barn: Caroline Christiane, f. 1868, Balestrand; Ejnar, f. 1869, Balestrand; Malthe Didrik, f. 1875, Årdal i Sogn.
- 20 I 1870 drog han til Balestrand i Sogn for å bestyre lærerseminaret. I 1873 ble han sogneprest i Årdal. Tre år senere søkte han avskjed av helsemessige grunner. I 1877 ble han kateket i Porsgrunn. I perioden 1882–1886 var han konstituert prest ved Kristianias arbeidsanstalt, sykehus og fattighus. Dessuten underviste han 1883–1886 i pedagogikk ved Universitetets praktisk-teologiske seminar.
- 21 Knud Krogh-Tonning, *Den christelige Troeslære i dens Grundtræk* (Bergen: C. Floor, 1870).
- 22 Knud Krogh-Tonning, *Om den ældste kirkelige Apologi over for det græsk-romerske Hedenskabs Tænkning: en Characteristik i Grundtræk* (Kristiania: P.T. Mallings, 1882).
- 23 Knud Krogh-Tonning, *Den christelige Dogmatik* (Kristiania: P.T. Mallings, 1885–1894).
- 24 Knud Krogh-Tonning, *Om Inspirationen* (Kristiania: P.T. Mallings, 1888); idem, *Kirken og Reformationen* (Kristiania: P.T. Mallings, 1892); idem, *Den kirkelige Opløsningsproces: Et Leilighedsskrift med Svar til nogle Kritikere* (Kristiania/København: Alb. Cammermeyer, 1896).
- 25 «Religious conversion is the adoption of a set of beliefs identified with one particular religious denomination to the exclusion of others. (...) In some cases, religious conversion marks a transformation of religious identity (...)» (Carole M. Cusack, «Towards a General Theory of

- Conversion», i *Religious Change, Conversion and Culture* [red. L. Olson; Sydney: Sydney Association for Studies in Society and Culture, 1996], 1–21). Se også Yvonne Maria Werner, *Nordisk katolicism: Katolsk mission och konversion i Danmark i ett nordiskt perspektiv* (Centrum för Danmarksstudier 6; Göteborg/ Stockholm: Makadam, 2005), 14–31; «Konversion», i *Theologische Realenzyklopedie*, bd. 19 (Berlin: Walter de Gruyter, 1990), 559–78; Helen Elisabeth Vilmann Halvorsen, «Fra passive protestanter til praktiserende katolikker» (hovedfagsavh. i sosiologi; Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo, 1998), 10–39; *The Oxford Handbook of Religious Conversion* (red. L.R. Rambo og C.E. Farhadian; Oxford: Oxford University Press, 2014).
- 26 Werner (*Nordisk katolicism*, 231–35) mener – under henvisning til P. Schindler – at det gis to typer av konversjoner: 1) Konversjonen er et resultat av intellektuelt (dogmatisk) arbeid for å finne den sanne kristendom, eller 2) den består i en moralsk omvendelse, et resultat av søken etter svar på eksistensielle spørsmål. Krogh-Tønning anses av Werner som en representant for den førstnevnte type. Det er rett at Krogh-Tønning blir drevet frem av sin intellektuelle, dogmatiske søken etter sannhet. Men dette skjer i en historisk kontekst der modernitetens gjennomslag i kulturen og i teologien provoserer frem problemstillinger som for ham bare kunne få sitt svar i katolisismen. Dette er en intellektuell vei, men den er som i så å si all teologi og filosofi drevet frem av et eksistensielt behov som er kulturelt betinget.
- 27 I Ems så Krogh-Tønning for første gang prosessjonen ved Kristi legemsfest. Seremonien grep ham dypt: «Da Baldakinen kom nærmere, sank jeg uvilkaarlig med Hatten i Haanden paa mine Knæ (...)» (Krogh-Tønning, *Erindringer* [se n. 9], 128). Om møtet med katolisismen i Tyskland, se *ibid.*, 121–65.
- 28 Knud Krogh-Tønning, *Christendommen og Tidens Vantro* (Porsgrund: H. Joh. Dyring, 1886). Menneskeslekten kan ikke leve uten religionen, og den kan heller ikke unnvære en guddommelig åpenbaring. Den gir et tillitvekkende inntrykk, som stemmer med vårt vesen. Vi kan fritt avvise den, men også oppta inntrykket i oss i tro (*ibid.*, 87f.).
- 29 http://www.fagsider.org/kirkehistorie/dokument/1883_Christendommens_venner.htm, lest 13.10.2015.
- 30 Oppropet fikk imidlertid varm støtte fra redaktør Michael Færden i *Luthersk Ugeskrift*, 1. halvbind, 1883: 345f., se Carl Fr. Wisløff, *Politikk og kristendom: En studie omkring oppropet «til Christendommens Venner i vort Land»* (Bergen: Lunde, 1958), 85, 122.
- 31 Fredrik Petersen fikk teksten til oppropet tilsendt, men undertegnet ikke. Han fant at det manglet den nødvendige politisk-ideologiske «klarhet», se Wisløff, *Politikk og kristendom*, 98f. Heller ikke Petersens nære venn Julius Gjør og hans hustru Bolette Gjør skrev under. Hun var en kvinnelig lederskikkelse i kirkelivet, han prest i Kristiania og styremedlem i Lutherstiftelsen. Begge hadde venstresympatier, se Norseth, «'La os bryte over tvert'» [se n. 10], 130f.
- 32 Fredrik Petersen, *Hvorledes bør Kirken møte Nutidens Vantro?* (Kristiania: Lutherstiftelsen, 1880).
- 33 Vidar Haanes, «Fredrik Petersen», https://nbl.sn.no/Fredrik_Petersen, lest 13.10.2015.
- 34 Fredrik Petersen, «Om Inspirationen», *Luthersk Kirketidende*, 2. halvbind, 1887: 353–62, 369–74; Ludvig Selmer, *Professor Fredrik Petersen og hans samtid* (Oslo: Land og kirke, 1948), 209–18; Molland, *Norges kirkehistorie*, bd. 2 [se n. 9], 154–59; Roar Tønnessen, «Bibelen i møte med den moderne verden: Debatten mellom Fredrik Petersen og Knud Krogh-Tønning om Bibelens inspirasjon i 1887–88» (spesialavh.; Det teologiske Menighetsfakultet, 1985), 17f.; Haanes, «*Hvad skal da dette blive*» [se n. 1], 278–83.
- 35 Petersen, «Om Inspirationen», 353f.
- 36 *Ibid.*, 356f.
- 37 *Ibid.*, 361.
- 38 I 1871 hadde han fremstilt den luthersk-ortodokse skrift- og inspirasjonslære og sluttet seg til en erfaringsbasert begrunnelse av skriftautoriteten ut fra læren om «testimonium Spiritus Sancti», se Knud Krogh-Tønning, «De gammel-lutherske Dogmatikeres Apologi for den hellige Skrift I–II», *Theologisk Tidsskrift for Den evangelisk-lutherske Kirke i Norge* (ny rekke) 1 (1871): 521–62; årgang 3 (1873): 304–55.
- 39 Knud Krogh-Tønning, *Om det kirkelige Embede og dets Functioner efter Kirkens Bekjendelse* (Kristiania: P.T. Mallings, 1881). Krogh-Tønning anfører Augustin, som henviser til den første kirkes autoritet: «[H]an godkjender de Skrifter, som er anerkjendte ved den første Kirkes Catholske Consensus og forkaster Manichæernes nyere Bøger» (*ibid.*, 40f.).

- 40 Alt i 1880 hadde Krogh-Tonning uttrykt be-
kymring for Petersens «subjektivism», se
Haanes, «*Hvad skal da dette blive*» [se n. 1], 295.
- 41 Krogh-Tonning, *Om Inspirationen* [se n. 24],
13–17.
- 42 Ibid., 29–31.
- 43 Ibid., 32.
- 44 Ibid., 40; Molland, *Norges kirkehistorie*, bd. 2
[se n. 9], 156f.
- 45 Fredrik Petersen, «Svar», *Luthersk Kirketiden-
de*, 1. halvbind, 1888: 137–42. I sitt (foreløpig)
siste bidrag til skriftsynsdebatten slo Petersen
fast at i Det nye testamente er en «fuldt paalide-
lig Fremstilling» av frelsesåpenbaringen. Sam-
tidig er åpenbaringsinnholdet «høyere» enn vi-
tenskapsen. Spørsmålet om «feil» i åpenbarings-
skriftene blir derfor meningsløst, fordi det er
åpenbaringen uvedkommende. Se Fredrik
Petersen, «Om den hellige Skrift», *Luthersk
Kirketidende*, 1. halvbind, 1888: 173–75.
- 46 Knud Krogh-Tonning, «Gjenmæle», *Luthersk
Kirketidende*, 1. halvbind, 1888: 169–73.
- 47 Simon Michelet, *Luthersk Kirketidende*, 1.
halvbind, 1888: 158–63; [redaktørene], *Luth-
ersk Kirketidende*, 1. halvbind, 1888: 175–83;
Tønnessen, «Bibelen i møte med den moderne
verden» [se n. 34], 22f.
- 48 Gisle Johnson, «Ogsaa Lidt i Anledning af
Inspirations-Stridene», *Luthersk Kirketidende*,
1. halvbind, 1888: 217–25. Se også Selmer,
Professor Fredrik Petersen [se n. 34], 214–16.
- 49 Knud Krogh-Tonning, *Den christelige Dog-
matik*, bd. 4, *Gjenoprettelsen af Menneskets
Livssamfund med Gud*, (Kristiania: P.T. Mal-
ling, 1894), 2. halvbind, § 42–44, s. 125–204,
se særl. 129–31, 136.
- 50 Ibid., 136f., 143, 149f.
- 51 Krogh-Tonning, *Om det kirkelige Embede*
[se n. 39], 36–44. Krogh-Tonning viser her til
«testificatio primitivae ecclesiae»: «Jeg vilde
ikke Tro Evangeliet, dersom ikke den katolske
Kirkes Autoritet bevegde mig dertil. Disse
Ord af den Augustin ville altid beholde sin Gyl-
dighed» (ibid., 41).
- 52 Krogh-Tonning, *Den christelige Dogmatik*,
bd. 4, 141.
- 53 Krogh-Tonning avviser nå læren om «testimo-
nium Spiritus sancti» som begrunnelse for in-
spirasjonen, noe han stod for på 1870-tallet
(ibid., 144–47).
- 54 «Til Trosforvisningen om den hellige Skrifts
Inspiration og Canonicitet kunne vi ikke komme
uden gjennem Kirken (...)», som «selv har
Aandens Vidnesbyrd for sin Paalidelighed som
Sandhedsaandens Organ» (ibid., 148).
- 55 Ibid., 149f.
- 56 Krogh-Tonning, *Om det kirkelige Embede*, 1f.
- 57 «Det romerske Embedsbegreb er det 'højkirke-
lige': Den kirkelige Embedsstands Uafhængig-
hed af den øvrige Kirke som en Stand, hvis Em-
bedsmyndighed er Gjenstand for personlig
overdragelse fra Haand til Haand (...). Det er
væsentlig betinget af Begrepet om den 'aposto-
liske Succession'» (ibid., 113).
- 58 Ibid., 131, 136f., 170.
- 59 Ibid., 280f., 296f.
- 60 I 1870 – vel ti år tidligere – hadde Det første
vatikankonsil vedtatt dogmet om pavens primat
som styrer av Kirken og hans ufeilbarhet som
Kirkens øverste lærer. Krogh-Tonning støttet
ikke konsilets «papalisme» (ibid., 335).
- 61 Ibid.
- 62 Ibid., 362; Krogh-Tonning *Den christelige
Dogmatik*, bd. 4 [se n. 49]. For katolsk lære om
skriftautoriteten, se Tridentkonsils 4. sesjon,
1. dekret og Første vatikankonsil, Caput II og
III. Se Norman P. Tanner, *Decrees of the Ecu-
menical Councils*, bd. 2 (Washington: George-
town University Press, 1990), 663, 806–808.
- 63 Knud Krogh-Tonning, *Kirken og Reforma-
tionen* (Kristiania: P.T. Mallings, 1892), i–vii.
- 64 Krogh-Tonning påpeker at det var Friedrich
Höfling med sin lavkirkelige nylutherdom som
ble dominerende i Norge, ikke høykirkelige
teologer som Wilhelm Löhe, Th. Kliefoth og
August Vilmar (ibid., v–vii).
- 65 Einar Molland, *Norges kirkehistorie i det
19. århundre*, bd. 1 (Oslo: Gyldendal, 1979), 261.
- 66 Krogh-Tonning, *Den christelige Dogmatik*, bd.
4, 2. halvbind, 82–87.
- 67 Ibid., 3f.
- 68 Ibid., 8f.
- 69 «(...) Herren har givet ikke blot Berettigelsen,
men ogsaa Magten til at øve disse Functioner
udtrykkeligen kun til det apostoliske embede
(...)» (ibid., 11).
- 70 Krogh-Tonning, *Erindringer* [se n. 9], 168f.;
Oftestad, «Jesuittparagraf og antikatolisisme»
[se n. 2], 413.
- 71 Knud Krogh-Tonning, *Die Gnadenlehre und
die stille Reformation* (Videnskabselskabets
Forhandlinger 1894, nr. 2). Denne tematikk før-
te han videre i arbeidet *De gratia Christi et de
libero arbitrio* (Videnskabselskabets Skrifter
1898, nr. 2).
- 72 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsnings-
proces* [se n. 24].
- 73 Ibid., 4f.

- 74 Ibid., 6–9.
- 75 Protestantisk anklage om semipelagianisme rammer nominalismen, ockhamismen og visse skolastiske skoler i Kirken, men ikke Kirken selv, sier Krogh-Tonning. Den har fastholdt prinsippet «Gratia non meritum datur. (...) Die Gnade des Glaubens ist absolut unverdient und kann absolut nicht verdient werden» – slik er nådelæren hos Thomas Aquinas og læren fra Konsiliet i Trient (Krogh-Tonning, *Die Gnadenlehre*, 9, 19–22). Temaer fra *Die Gnadenlehre* er også utviklet i dogmatikken, se det omfattende ekskurs «Naadelæren og den stille Reformation» i idem, *Den christelige Dogmatik*, bd. 4 [se n. 49], 2. halvbind, 343–82.
- 76 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsningsprocess*, 6.
- 77 Denne «stille reformasjon» begynte, skriver Krogh-Tonning, fremfor alt med Osiander, ble videreført av M. Chemnitz og ortodoksens teologer som J.A. Quenstedt, G. Thomasius, D. Hollaz, J.W. Bajer, J.F. Buddeus og ikke minst av pietisten Spener og av Schleiermacher, se ibid., 6; idem, *Die Gnadenlehre*, 41; idem, *Den christelige Dogmatik*, bd. 4, 2. halvbind, 364ff.; Breen, «Knud Carl Krogh Tonning» [se n. 1], 275–77.
- 78 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsningsprocess*, 9.
- 79 Ibid.
- 80 Molland, *Norges kirkehistorie*, bd. 2 [se n. 9], 113.
- 81 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsningsprocess* [se n. 24], 15f.
- 82 Ibid., 16–19.
- 83 Ibid., 20–23.
- 84 Ibid., 23–25.
- 85 Ibid., 25f., 28.
- 86 Ibid., 46.
- 87 Ibid., 30.
- 88 Ibid., 48f.
- 89 Ibid., 51, 53, 55.
- 90 Knud Krogh-Tonning, *Afskedsprædiken i Gamle Akers Kirke 4. februar 1900* (Kristiania: Det norske Aktieforglag, 1900).
- 91 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsningsprocess*, 67; Knud Krogh-Tonning, «Kristi Bonn for Kirkens Enhed», *For Kirke og Kultur* 1 (1894): 1–10.
- 92 Ibid., 32–46.
- 93 Et karakteristisk uttrykk for Krogh-Tonnings praktiske kirkesyn var hans syn på diakonien som en kirkelig sak. Dette perspektiv ble sterkt svekket etter reformasjonen, slik at diakonien ble en statssak og en kommunal oppgave. Diakonien ble så på 1800-tallet en sak for (indremisjons)foreningen. For Krogh-Tonning var det en blindgate. Diakoni skal være en menighetssak. Mens han var kateket i Porsgrund (1877–1882), organiserte han menighetens diakoni, se Knud Krogh-Tonning, *Kirkelig Fattigpleje: To foredrag* (Kristiania: P.T. Mallings, 1879); idem, *Erindringer* [se n. 9], 88–93.
- 94 Krogh-Tonning, *Den kirkelige Opløsningsprocess* [se n. 24], 26f.
- 95 I brev fra Krogh-Tonning til Bjørnstjerne Bjørnson 27.10.1899 (NB Oslo, Brevs. BB 2) begrunner han avskjeden fra presteembedet slik: Vi har intet «Kirkebegreb» som vil kunne virkeliggjøre «min kirkelige Hovedtanke: Ut omnes unum sint.» Tvert imot fører «våre såkaldte kirkelige Principer hen i mod uundgaaelig Selvopløsning». Dernest har den lutherske kirke en dogmatikk som ikke er i stand til å «bære og nære en sund, menneskelig, livskraftig Moral». Hadde det vært den minste mulighet for «Fremgang», hadde han ikke nedlagt sitt embete. Men «skaden stikker for dybt».
- 96 Han var opptatt av den økonomiske fremtid for familien. Den ville bli rykket ut av en sikker og trygg tilværelse gitt med hans embedsstilling i Den norske kirke, se Krogh-Tonning, *Erindringer*, 271ff. I brev til Bjørnstjerne Bjørnson, 5.3.1900 (NB Oslo Brevs. BB 2) roser han sin familie for dens lojalitet. Ingen har hindret ham i å følge samvittigheten.
- 97 Det gikk rykter om at han hadde en avtale med Den katolske kirke om underhold etter konversjonen. Dette ble klart avvist av den katolske biskop i Oslo. Se brev fra biskop J.B.O. Fallize til stortingspresident Viggo Ullmann, 11.1.1900, NB Oslo, Brevs. BB 2.
- 98 Krogh-Tonning var i utgangspunktet ikke tilfreds. Ble hans tjeneste som embetsmann underkjent? Ville vartpengene bli trukket tilbake om han konverterte? Stortingspresident Viggo Ullmann og Bjørnstjerne Bjørnson overbeviste ham om at dette var en god ordning. Se brev fra Krogh-Tonning til Bjørnstjerne Bjørnson 3.11.1899, NB Oslo, Brevs. BB 2; brev fra Krogh-Tonning til Viggo Ullmann 3.11.1899, NB Oslo, Brevs. BB 2; brev fra Krogh-Tonning til Viggo Ullmann 4.11.1899, NB Oslo, Brevs. BB 2; brev fra Krogh-Tonning til Viggo Ullmann 9.11.1899, NB Oslo, Brevs. BB 2; brev fra Krogh-Tonning til Bjørnstjerne Bjørnson 5.3.1900, NB Oslo, Brevs. BB 2.
- 99 Krogh-Tonning, *Erindringer* [se n. 9], 283–98.

- 100 Haakon Bergwitz, red., *De søkte de gamle stier* (Oslo: H. Aschehoug & Co, 1936), 85.
- 101 *Modus recipendi haereticum* («Hvordan heretikere skal mottas»), gitt av S. Officium 12. juli 1895; *Kirkelige bekjendtgjørelser for Norges apostoliske vikariat* 5 (1901): 42.
- 102 *Katolsk katekismus* (Kristiania: St. Olavs forlag, 1922), 2.
- 103 Yvonne Werner har med rette sammenlignet Krogh-Tonnings konversjon med John Henry Newmans fra 1845 (*Nordisk katolicism* [se n. 25], 231–35).
- 104 Hos Krogh-Tonning heter det: Evnen og fullmakten til «at sørge for Naademidernes legitime Forvaltning saa vel som Kirkens Styrelse som vor Frelser havde overdraget Apostelkollegiet (...) er efter Apostlenes egen udtrykkelige Anordning gåen over paa biskoperne». Disse er «Apostlenes retmæssige Efterfølgere, derimot ingenlunde alle Prester (...) og endnu mindre alle Troende (...)» (*Erindringer*, 283–89).
- 105 *Ibid.*, 290–98.
- 106 *Ibid.*, 292f.
- 107 *Ibid.*, 300.
- 108 Redaksjonen i *Luthersk Kirketidende* kommenterte slik: «(...) Tak for virksom prestelig Gjerning (...) og for personligt Samarbeide og Venskab. Vi (...) kan vistnok ikke forstaa den Gang hans religiøse Udvikling har taget, den er os fjern som en Tilbagegang fra Mandsalder til Umyndighedens Kaar, fra Evangeliets klare Lys til dets Fordunkling af Menneskelærdomme, og han vil (...) blive en enslig Skikkelse blandt norske Prester» (*Luthersk Kirketidende* 27 [1900]: 415).
- 109 *Der Protestantismus in der Gegenwart* (2. utg.; Berlin: Germania, 1901), *Der letzte Scholastiker* (Freiburg i.B.: Herder, 1904), *Kirkeaaet: Foredrag til Lærdom, Formaning og Trøst* (Kristiania: Det norske Aktieforslag, 1904), *Hugo Grotius und die religiösen Bewegungen im Protestantismus seiner Zeit* (Köln: J.P. Bachem, 1904), *Essays* (Kempten: Jos. Kösel, 1906), *Die Heilige Birgitta von Schweden* (Kempten: Jos. Kösel, 1907).
- 110 Maurer, *Veje til Moderkirken* [se n. 15], 166.